

بِسْمِ اللَّهِ
الرَّحْمَنِ
الرَّحِيمِ

قانون پیر خانواده

مؤلف: سید مهدی کاظمی

انتشارات چتر دانش - ۱۳۹۷

- عنوان قراردادی
- عنوان قراردادی
- عنوان و نام پدیدآور
- مشخصات نشر
- مشخصات ظاهری
- شابک
- وضعیت فهرست نویسی
- یادداشت
- موضوع
- موضوع
- رده بندی کنگره
- رده بندی دیویی
- شماره کتابشناسی ملی

- نام کتاب
- ناشر
- مؤلف
- نوبت و سال چاپ
- شمارگان
- شابک
- قیمت

کازمی، سیدمهدی، ۱۳۷۱ -
 ایران. قوانین و احکام
 قانون یار حقوق خانواده/مؤلف سید مهدی کازمی.
 تهران: چتر دانش، ۱۳۹۵.
 ۴۳۸ص.
 ۹۷۸-۶۰۰-۴۱۰-۰۷۱-۷
 فیپا
 چاپ شانزدهم.
 حقوق خانواده -- ایران
 حقوق خانواده -- ایران -- دعوی
 ب ۱۳۹۵ / ۸ ۵۳۳ KMH
 ۳۴۶/۵۵۰۱۵
 ۴۲۱۲۹۸۸

قانون یار حقوق خانواده
 چتر دانش
 سید مهدی کازمی
 دوم- ۱۳۹۷
 ۱۰۰۰
 ۹۷۸-۶۰۰-۴۱۰-۰۷۱-۷
 ۳۵۰۰۰ تومان

فروشگاه مرکزی: تهران، میدان انقلاب، خ‌منیری جاوید(اردیبهشت شمالی)، پلاک ۸۸

تلفن مرکز پخش: ۶۶۴۹۲۳۲۷ - تلفن فروشگاه کتاب: ۶۶۴۰۲۳۵۳

nashr.chatr@gmail.com

کلیه حقوق برای مؤلف و ناشر محفوظ است.

سخن ناشر

رشته حقوق با تمام شاخه‌ها و گرایش‌هایش، به‌منزله یکی از پرتعدادترین رشته‌های دانشگاهی کشور، تعداد فراوانی از دانشجویان علوم انسانی را به‌خود جلب کرده است؛ دانشجویانی که پس از تحصیل، وارد عرصه خدمت شده و در مناصب و جایگاه‌های گوناگون به ایفای وظیفه مشغول می‌شوند.

منابعی که در دانشکده‌های حقوق، مبنای کار قرار گرفته و تحصیل دانشجویان بر مدار آن‌ها قرار دارد، در واقع، مجموعه کتب و جزواتی هستند که طی سالیان متمادی چنان که باید تغییر نیافته و خود را با تحولات و نیازهای زمانه هماهنگ نکرده‌اند. این، درحالی است که نیاز مبرم دانش‌پژوهان به مجموعه‌های پربار و سودمند، امری انکارناپذیر است. به‌این‌ترتیب، ضرورت تدوین کتب غنی و ارزشمند برای رفع نیازهای علمی دانشجویان رشته حقوق و نیز رشته‌های متأثر از آن، باید بیش از گذشته مورد توجه قرار گیرد؛ کتاب‌هایی که روزآمدی محتوای آن‌ها از یک سو و تناسب آن‌ها با نیاز دانش‌پژوهان از سوی دیگر، مورد توجه و لحاظ ناشر و نویسنده، قرار گرفته باشد.

مؤسسه آموزش عالی آزاد چتردانش، در مقام مؤسسه‌ای پیشگام در امر نشر کتب آموزشی روزآمد و غنی، توانسته است گام‌های مؤثری در همراهی با دانشجویان رشته حقوق بردارد. این مؤسسه افتخار دارد که با بهره‌مندی از تجربیات فراوان خود و با رصد دقیق نیازهای علمی دانشجویان، به تولید آثاری همت‌گمارد که مهم‌ترین دستاورد آن‌ها، تسهیل آموزش و تسریع یادگیری پژوهندگان باشد. انتشارات چتر دانش امیدوار است با ارائه خدمات درخشان، شایستگی‌های خود را در این حوزه علمی بیش از پیش به منصفی ظهور برساند.

فرزاد دانشور
مدیر مسؤل انتشارات چتر دانش

فهرست

بخش اول: قوانین حقوقی خانواده.....	۱۰
قانون مدنی.....	۱۰
کتاب ششم: در قرابت.....	۱۰
کتاب هفتم: در نکاح و طلاق.....	۱۲
باب اول: در نکاح.....	۱۲
فصل اول: در خواستگاری.....	۱۲
فصل دوم: در قابلیت صحی برای ازدواج.....	۱۹
فصل سوم: در موانع نکاح.....	۲۵
فصل چهارم: شرایط صحت نکاح.....	۴۲
فصل پنجم: وکالت در نکاح.....	۵۴
فصل ششم: در نکاح منقطع.....	۶۰
فصل هفتم: در مهر.....	۶۱
جدول فروض مختلف تأثیر انحلال نکاح بر مهریه.....	۹۹
فصل هشتم: در حقوق و تکالیف زوجین نسبت به یکدیگر.....	۱۰۰
باب دوم: در انحلال عقد نکاح.....	۱۲۴
فصل دوم: در طلاق.....	۱۴۳
مبحث اول: در کلیات.....	۱۴۳
مبحث دوم: در اقسام طلاق.....	۱۵۱
مبحث سوم: در عده.....	۱۶۳
کتاب هشتم: در اولاد.....	۱۷۲
باب اول: در نسب.....	۱۷۲
باب دوم: در نگاهداری و تربیت اطفال.....	۱۸۴
باب سوم: در ولایت قهری پدر و جد پدری.....	۱۹۴
کتاب نهم: در خانواده.....	۱۹۹
فصل اول: در الزام به انفاق.....	۱۹۹
قانون حمایت خانواده مصوب ۱۳۹۱.....	۲۰۹
فصل اول: دادگاه خانواده.....	۲۰۹

۲۵۵	فصل دوم: مراکز مشاوره خانوادگی
۲۵۹	فصل سوم: ازدواج
۲۶۹	فصل چهارم: طلاق
۲۹۵	فصل پنجم: حضانت و نگهداری اطفال و نفقه
۳۰۵	فصل ششم: حقوق وظیفه و مستمری
۳۱۰	فصل هفتم: مقررات کیفری
۳۱۲	جدول مواعد قانونی قانون حمایت خانواده
۳۱۳	آیین نامه اجرایی قانون حمایت خانواده مصوب ۱۳۹۳
۳۱۳	فصل اول: دادگاه خانواده
۳۱۳	مبحث اول: کلیات
۳۱۴	مبحث دوم: ارائه گواهی پزشکی توسط زوجین
۳۱۴	مبحث سوم: طلاق توافقی
۳۱۵	مبحث چهارم: داوری
۳۱۵	مبحث پنجم: حقوق زوجه
۳۱۶	مبحث ششم: مدت اعتبار حکم طلاق و گواهی عدم امکان سازش
۳۱۶	مبحث هفتم: حضانت و نگهداری اطفال
۳۱۷	مبحث هشتم: حقوق وظیفه و مستمری
۳۱۷	مبحث نهم: مقررات کیفری
۳۱۸	فصل دوم: مراکز مشاوره خانواده
۳۱۸	مبحث اول: اهداف و تشکیلات
۳۱۸	مبحث دوم: واحد مشاوره خانواده استان‌ها
۳۱۹	مبحث سوم: شرایط اخذ مجوز تأسیس مرکز مشاوره
۳۲۰	مبحث چهارم: اتیان سوگند
۳۲۱	مبحث پنجم: نحوه صدور و اعتبار مجوز ایجاد مرکز مشاوره خانواده
۳۲۱	مبحث ششم: چگونگی تعیین تعرفه خدمت مراکز مشاوره
۳۲۱	مبحث هفتم: نحوه ارائه خدمات مشاوره‌ای
۳۲۲	مبحث هشتم: تخلفات و مجازات‌های انتظامی

۳۲۲	مبحث نهم: سایر موارد
۳۲۳	فصل سوم: ثبت ازدواج و طلاق و وقایع مربوط به آن
۳۲۴	فصل چهارم: نحوه ملاقات والدین با طفل
۳۲۵	از قانون حمایت خانواده مصوب ۱۳۵۳
۳۲۸	قانون حمایت از کودکان و نوجوانان بی سرپرست و بدسرپرست مصوب ۱۳۹۲
	آیین نامه اجرایی قانون حمایت از کودکان و نوجوانان بی سرپرست و بدسرپرست
۳۵۱	مصوب ۱۳۹۴
۳۵۴	بند «ب» تبصره ۶ قانون اصلاح مقررات مربوط به طلاق مصوب ۱۳۷۱
۳۵۷	قانون نحوه اهدای جنین به زوجین نابارور مصوب ۱۳۸۲
۳۶۶	آیین نامه اجرایی قانون نحوه اهدای جنین به زوجین نابارور مصوب ۱۳۸۳
۳۶۶	فصل اول: تعاریف و کلیات
۳۶۶	فصل دوم: شرایط اهدا و دریافت جنین
۳۶۷	فصل سوم: تکالیف و وظایف مراکز مجاز درمان ناباروری
۳۶۷	فصل چهارم: شرایط لازم جهت دریافت، نگهداری و انتقال جنین
۳۶۸	قانون منع ازدواج کارمندان وزارت امور خارجه با اتباع بیگانه مصوب ۱۳۴۵
۳۷۰	آیین نامه زناشویی بانوان با اتباع بیگانه غیر ایرانی مصوب ۱۳۴۵ هیأت وزیران
	آیین نامه ازدواج مردان ایرانی با زنان خارجی آواره (دارندگان کارت هویت ویژه اتباع خارجی) مصوب ۱۳۸۱
۳۷۶	قانون الحاق یک تبصره به ماده (۱۰۸۲) قانون مدنی مصوب ۱۳۷۶
۳۷۶	قانون استفساریه تبصره ذیل ماده (۱۰۸۲) قانون مدنی (مصوب ۱۳۷۶) مصوب ۱۳۸۴
۳۷۷	آیین نامه اجرایی قانون الحاق
۳۷۷	یک تبصره به ماده (۱۰۸۲) قانون مدنی مصوب ۱۳۷۷
۳۸۴	قانون اجازه رعایت احوال شخصیه ایرانیان غیر شیعه در محاکم مصوب ۱۳۱۲
۳۸۵	قانون رسیدگی به دعاوی مطروحه راجع به احوال شخصیه
۳۸۵	و تعلیمات دینی ایرانیان زرتشتی، کلیمی و مسیحی مصوب ۱۳۷۰

بخش دوم: قوانین کیفری خانواده	۳۸۷
فصل هفتم قانون حمایت خانواده مصوب ۱۳۹۱	۳۸۸
از قانون تعزیرات مصوب ۱۳۷۵	۳۹۳
قانون سقط درمانی مصوب ۱۳۸۴	۴۰۵

بخش سوم: آرای وحدت رویه	۴۱۰
-------------------------	-----

بخش چهارم: آرای هیات عمومی دیوان عدالت اداری مربوط به حوزه حقوق خانواده	۴۲۱
نظامنامه دفتر ثبت ازدواج و طلاق مصوب ۱۳۱۰	۴۲۴

بخش پنجم: ضمائیم	۴۲۴
نظامنامه مربوط به انتخاب سران دفاتر ازدواج و طلاق مصوب ۱۳۸۷	۴۲۶
قانون تأمین زنان و کودکان بی سرپرست مصوب ۱۳۷۱	۴۲۸
قانون ترویج تغذیه با شیر مادر و حمایت از مادران در دوران شیردهی مصوب ۱۳۷۴	۴۳۰
قانون اعتبار گواهی بنیاد شهید انقلاب اسلامی در خصوص صدور حکم موت فرضی غایبان مفقودالامر انقلاب اسلامی و دفاع مقدس در محاکم صالح مصوب ۱۳۷۶	۴۳۲
قانون واگذاری قیمومت محجوران تحت پوشش سازمان بهزیستی کشور به سازمان مذکور تا زمان تعیین قیم توسط دادگاه صالح مصوب ۱۳۷۶	۴۳۳
قانون تسهیل ازدواج جوانان مصوب ۱۳۸۴	۴۳۴
قانون اصلاح قوانین تنظیم جمعیت و خانواده مصوب ۱۳۹۲	۴۳۶

فهرست منابع	۴۳۷
-------------	-----

سخن مؤلف

حقوق علمی است که رسالت اولیه آن را می‌توان ایجاد نظم در روابط اجتماعی و در نهایت حفظ جامعه مدنی دانست. به اقتضای این هدف، هر کجا که سخن از رابطه‌ای اجتماعی باشد، حقوق ورود پیدا می‌کند و با وضع قاعده حقوقی در پی ایجاد نظم در آن رابطه است. خانواده به‌عنوان هسته اولیه شکل‌گیری جامعه که می‌توان آن را «جامعه کوچک» نیز خواند، بستر شکل‌گیری روابط اشخاص است. بدین ترتیب «حقوق خانواده» با هدف نظم‌دهی به این اجتماع کوچک و حفظ آن شکل می‌گیرد و رسالت خود را باز می‌یابد. هنوز هم بر سر اینکه آیا خانواده را قواعد اخلاقی باید اداره کند یا قواعد حقوقی نزاع وجود دارد ولی باید گفت که کماکان، این قواعد حقوقی است که انسجام‌بخش روابط خانوادگی بوده و اخلاق با همه تقدس و احترامی که دارد قادر به انجام این مهم نیست. بدین ترتیب اهمیت و تقدس حقوق خانواده آشکار می‌گردد تا آنجا که قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در یک اصل مجزا (اصل دهم) اختصاصاً سخن از حقوق خانواده می‌گوید. با این حال، در حال حاضر نظام مطالعاتی حقوق خانواده در ایران از دو مشکل اساسی رنج می‌برد؛ مشکل نخست اختلاط «حقوق خانواده» با «حقوق زن» و از بین بردن توازن حقوق زوجین در خانواده به سود زن است و دیگری حجم عجیب کتب و آثار بی‌کیفیت انتشار یافته در این حوزه که طوطی‌وار از یکدیگر تقلید یافته‌اند و گویی دیواری کوتاه‌تر از دیوار حقوق خانواده برای دست به قلم بردن و رزومه‌سازی وجود نداشته است!

کتاب پیش رو با هدف ایجاد یک مجموعه کامل برای دانشجویان و پژوهشگران حوزه‌ی حقوق خانواده نگارش یافته و نکات زیر در خصوص آن قابل بیان است:

۱. «جامع‌نگری» مسأله‌ای غیرقابل‌انکار در نگارش این کتاب بوده و کلیه قوانین مربوط به حوزه خانواده اعم از قوانین حقوقی، کیفری و آرای وحدت رویه هیات عمومی دیوان عالی کشور و آرای هیات عمومی دیوان عدالت اداری مورد لحاظ قرار گرفته و شرح داده شده است.
 ۲. آن دسته از نظریات مشورتی اداره حقوقی قوه قضاییه که در موضوعات مهم و بحث برانگیز صادر شده و از قدرت استدلال حقوقی قابل توجهی نیز برخوردار است، در این کتاب جمع‌آوری شده است.
 ۳. کلیه‌ی سوالات آزمون‌های حقوقی سالیان اخیر از جمله آزمون کارشناسی ارشد حقوق خانواده و مطالعات زنان و آزمون‌های قضاوت و وکالت جمع‌آوری شده و در پایان هر ماده قرار داده شده است.
 ۴. در انتهای هر ماده سوالات تالیفی متعددی در سطح نسبتاً دشوار و استاندارد و شبیه به آزمون‌های حقوقی طراحی شده است تا این کتاب را تبدیل به منبع مناسبی برای متقاضیان قبولی در رشته‌های حقوق خانواده و مطالعات زنان در سطح دکتری و کارشناسی ارشد نماید.
- در پایان از تمامی اساتید گرانقدرم در پژوهشکده خانواده دانشگاه شهید بهشتی (قطب علمی خانواده ایران) و مسوولین انتشارات چتر دانش که مرا در چاپ این کتاب یاری کردند تشکر و قدردانی می‌کنم و در نهایت، ارزش معنوی این اثر را تقدیم به همسر مهربانم خانم زهراء سادات ابراهیمی کرده که اوقات پژوهش و شب بیداری‌های مرا مهرورزانه صبوری می‌کند.

اللَّهُمَّ وَفَّقْنِي لِمَا تُحِبُّ وَتَرْضَى مِنَ الْقَوْلِ وَالْعَمَلِ وَالنِّيَّةِ وَالْهَدَى، إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ.

میرسیدمهدی کاظمی

(seyedbox@gmail.com)

پاییز ۱۳۹۵

قانون مدنی

کتاب ششم: در قرابت

ماده ۱۰۳۱- قرابت بر دو قسم است: قرابت نسبی و قرابت سببی.

نکته ۱- این ماده اسباب قرابت را برشمرده است اما «قرابت رضاعی» در آن مشاهده نمی‌شود. به موجب ماده ۱۰۴۶ قانون مدنی، قرابت رضاعی از حیث حرمت نکاح در حکم قرابت نسبی است. بنابراین تنها اثر قرابت رضاعی، ایجاد مانعیت نکاح است و سایر آثار قرابت از جمله ارث و یا نفقه در آن منتفی است.

ماده ۱۰۳۳- قرابت نسبی به ترتیب طبقات ذیل است:

طبقه اول- پدر و مادر و اولاد و اولاد اولاد.

طبقه دوم- اجداد و برادر و خواهر و اولاد آنها.

طبقه سوم- اعمام و عمات و احوال و خالات و اولاد آنها.

در هر طبقه، درجات قرب و بعد قرابت نسبی به عده‌ی نسل‌ها در آن طبقه معین می‌گردد. مثلاً در طبقه‌ی اول، قرابت پدر و مادر با اولاد در درجه‌ی اول و نسبت با اولاد اولاد در درجه‌ی دوم خواهد بود و هکذا در طبقه‌ی دوم قرابت برادر و خواهر و جد و جده در درجه‌ی اول از طبقه‌ی دوم و اولاد برادر و خواهر و جد پدر در درجه‌ی دوم از طبقه‌ی دوم خواهد بود و در طبقه‌ی سوم قرابت عمو و دایی و عمه و خاله در درجه‌ی اول از طبقه‌ی سوم و درجه‌ی اولاد آنها در درجه‌ی دوم از آن طبقه است.

نکته ۱- برای تعیین قرابت دو شخص با یکدیگر، باید به دو عنصر طبقه و درجه توجه نمود. طبقات قرابت همان است که قانون در این ماده برشمرده است و به سه طبقه تقسیم می‌شوند. در درون هر طبقه نظام درجه‌بندی اقارب وجود دارد که برای تعیین درجه، باید به مفهوم نسل توجه نمود. برای مثال در طبقه اول، درجه قرابت والدین با اولاد، درجه اول است و با اولاد آنها (نوه) به لحاظ اینکه یک نسل تفاوت دارند، درجه دوم است. منظور از نسل در این مثال، والدین نوه‌ها هستند که عامل پیونددهنده‌ی آنها با پدربزرگ و مادربزرگ می‌باشند. همچنین در طبقه دوم، قرابت برادر و خواهر با یکدیگر درجه اول محسوب می‌شود و قرابت با اولاد آنها از حیث اینکه یک نسل فاصله می‌افتد، درجه دوم است و قرابت با اولاد اولاد آنها درجه سوم و ...

نکته ۱- برای تعیین درجه‌ی قرابت شخص با خویشان سببی، باید به درجه‌ی قرابت آنها با زوج یا زوجه‌ی وی توجه کرد. برای مثال، والدین زوجه چون اقربای نسبی درجه یک وی محسوب می‌شوند، اقربای سببی درجه یک زوج نیز هستند.

نکته ۲- مثال ذیل این ماده که برادر و خواهرِ زوج یا زوجه را از اقرابای سببی درجه دو به حساب آورده است، اشکال دارد و ناشی از خلط نظام تقسیم‌بندی خطی و طبقاتی اقارب بوده است.

نکته ۳- خویشان زن با اقوام مرد هیچ قرابتی ندارند. برای مثال مادر زن با پدر شوهر در نظر قانون بیگانه است.^۱

نکته ۴- قرابت سببی شامل قرابت زوجین با یکدیگر و قرابت اقرابای نسبی زوجین با زوج یا زوجه است. بنابراین بین اقرابای سببی زوجین با زوج و زوجه از نظر قانون قرابتی وجود ندارد. برای مثال بین دو باجناق و جاری و هوو قرابتی وجود ندارد.

نکته ۵- موارد ردّ دادرس ناشی از قرابت نسبی یا سببی بر اساس همین مواد تعیین می‌گردد.

نکته ۶- به‌طور کلی در تقسیم‌بندی اقربا دو سیستم وجود دارد:

الف) سیستم طبقاتی؛ که قانون مدنی در ماده ۱۰۳۲ آن را وارد نظام حقوقی ایران کرده است. سیستم طبقاتی برای تنظیم حقوق ارث که همه‌ی رابطه‌ها با شخص متوفی در نظر گرفته می‌شود، مفید است اما اشکال آن این است که خویشاوندی دو تن بر حسب اینکه کدام‌یک مرکز محاسبه شود، تفاوت می‌کند؛ مثلاً خویشی بین عمو با برادرزاده همان نیست که برادرزاده با عمو دارد.

ب) سیستم خطی؛ که اقارب در دو خط مستقیم (عمودی) و غیرمستقیم (افقی) تقسیم شده‌اند که درجه‌ی قرابت با حرکت به طرف جامع نسب و از جامع نسب به طرف خویش دیگر تعیین می‌گردد. در بحث نفقه‌ی اقارب، از این سیستم استفاده شده است. حُسنِ سیستم خطی این است که درجه‌ی قرابت دو شخص یکسان می‌ماند؛ برای مثال، عمو و برادرزاده همیشه خویش درجه دو محسوب می‌شوند اما این نوع تقسیم اقارب، در نظام حقوق ارث کارآیی ندارد.

سؤال ۱- زوجه با پدر زوج چه نوع قرابتی دارد؟ (ارشد مطالعات زنان - ۸۷)

- الف) درجه اول سببی از طبقه اول
ب) درجه دوم نسبی از طبقه اول
ج) درجه دوم سببی از طبقه دوم
د) درجه سوم نسبی از طبقه اول

سؤال ۲- برادر زوج با برادر زوجه چه نوع قرابتی دارند؟

- الف) قرابت سببی درجه اول از طبقه دوم
ب) قرابت سببی درجه دوم از طبقه دوم
ج) قرابت سببی درجه اول از طبقه سوم
د) هیچ قرابتی ندارند.

پاسخنامه

سؤال ۱: گزینه الف صحیح است.

سؤال ۲: گزینه د صحیح است. طبق ماده ۱۰۳۳ قانون مدنی قرابت سببی محدود به رابطه زوج با اقارب زوجه و رابطه زوجه با اقارب زوج است و بنابراین خویشان زن با خویشان مرد هیچ قرابتی ندارند.

کتاب هفتم: در نکاح و طلاق

باب اول: در نکاح

فصل اول: در خواستگاری

ماده ۱۰۳۴- هر زنی را که خالی از موانع نکاح باشد می‌توان خواستگاری نمود.

نکته ۱- خواستگاری عبارت است از ابراز تمایل ازدواج به جنس مخالف خود.
نکته ۲- ظاهر ماده ۱۰۳۴ از باب غلبه، عمل خواستگاری را محدود به مرد می‌کند اما هیچ اشکال قانونی و شرعی وجود ندارد که زنان نیز از مردان خواستگاری نمایند.

نکته ۳- به نظر ماده ۱۰۳۴ قانون مدنی دارای مفهوم مخالف بوده و وصف در این ماده وصف احترازی است؛ در نتیجه خواستگاری از زنانی که نکاح با آنها ممنوع است، مستنداً به مفهوم ماده‌ی مزبور جایز نیست. با این حال، ضمانت اجرای خاصی برای آن پیش‌بینی نشده است. از نظر فقهی نیز مقدمه‌ی حرام، حرام است. خواستگاری مقدمه‌ی نکاح است؛ پس خواستگاری از زنانی که ازدواج با آنها ممنوع است، حرام است.

نکته ۴- خواستگاری ممکن است به توافق برای نکاح بینجامد؛ در این صورت، نهاد نامزدی محقق می‌گردد.

نکته ۵- صرفِ خواستگاری از شخصی دیگر؛ حتی نامزدی با وی، مانع از آن نیست که دیگران از همان شخص مجدداً خواستگاری نمایند. بنابراین، در نظام حقوقی ما، خواستگاری از یک شخص، ایجاد حق تقدم در نکاح با وی نمی‌کند.

نکته ۶- صرفِ خواستگاری از شخصی که ازدواج با وی ممنوع است، عنوان مجرمانه ندارد؛ مگر آنکه شرایط جرم مزاحمت برای بانوان محقق باشد. (ر.ک. ماده ۶۱۹ قانون تعزیرات)

سؤال ۱- کدام گزینه در خصوص «خواستگاری» صحیح نیست؟

- الف) صرفِ خواستگاری از دیگری، برای شخص ایجاد حقی در ازدواج نمی‌کند.
- ب) فقط از هر شخصی که خالی از موانع نکاح باشد می‌توان خواستگاری نمود.
- ج) خواستگاری از زن شوهردار موجب مسؤولیت کیفری است.
- د) صرفِ خواستگاری از زن شوهردار یا زنی که نکاح با وی ممنوع است، جرم نیست مگر آنکه عنوان مجرمانه‌ی مزاحمت برای زنان صدق کند.

پاسخنامه

سؤال ۱: گزینه ج صحیح است.

ماده ۱۰۳۵- وعده ازدواج ایجاد علقه زوجیت نمی‌کند، اگرچه تمام یا قسمتی از مهریه که بین طرفین برای موقع ازدواج مقرر گردیده پرداخته شده باشد. بنابراین، هر یک از زن و مرد مادام که عقد نکاح جاری نشده می‌تواند از وصلت امتناع کند و طرف دیگر نمی‌تواند به هیچ وجه او را مجبور به ازدواج کرده و یا از جهت صرف امتناع از وصلت مطالبه خسارتی نماید.

نکته ۱- وعده‌ی ازدواج قبل از آن که یک تعهد حقوقی باشد، تعهدی اخلاقی است؛ طبق اعتقاد اکثر حقوقدانان، متعهد به ازدواج را نمی‌توان ملزم به ازدواج نمود و ماده ۱۰ قانون مدنی در این خصوص نمی‌تواند مستند الزام قرار گیرد.

نکته ۲- جایز بودن وعده‌ی ازدواج یا نامزدی از نوع جواز حکمی است و نمی‌توان با قرارداد آن در ضمن عقد لازمی آن را لازم نمود.

نکته ۳- در صورتی که ضمن تعهد به زناشویی، وجه التزامی برای تخلف از آن شرط شده باشد، مفاد آن نافذ نیست و نمی‌توان به دلیل تخلف متعهد، از او وجه التزام گرفت.

نکته ۴- امکان برهم‌زدن نامزدی، منافاتی با مسؤولیت ناشی از سوءاستفاده از این حق، ندارد.^۱ مطابق این نظر، اگر نامزد برای برهم‌زدن نامزدی، علت موجهی نداشته باشد امکان مطالبه‌ی خسارات مادی و معنوی از وی وجود دارد و بند اول ماده ۴ قانون جدید حمایت خانواده نیز مؤیدی بر این ادعاست.

سؤال ۱- آقای احمدی از خانم الف که نامزد شخص دیگری به نام A بوده، خواستگاری می‌نماید و متعاقب آن، عقد نکاح فیما بین ایشان منعقد می‌گردد ... (قضاوت- ۷۷)

- الف) عقد نکاح صحیح است. (ب) عقد نکاح باطل است.
ج) در صورت اذن نامزد قبلی صحیح است. (د) عقد نکاح غیرنافذ است.

سؤال ۲- زن و مرد با یکدیگر توافق نمودند که در تاریخ معینی ازدواج کنند. قسمتی از مهریه هم که برای موقع ازدواج مقرر شده، به زن پرداخت گردیده است. در موعد مقرر، مرد حاضر به ازدواج نشده است. زن چه اقدام قانونی می‌تواند علیه او به عمل آورد؟ (ارشد آزاد- ۸۲)

الف) می‌تواند مرد را از طریق دادگاه ملزم به ازدواج نماید.
ب) می‌تواند بقیه‌ی مهر را از مرد مطالبه کند.
ج) هیچ اقدام قانونی برای وی میسر نیست.
د) می‌تواند به علت امتناع شوهر از ازدواج مطالبه‌ی خسارت نماید.

سؤال ۳- اگر یکی از نامزدها بدون هیچ‌گونه عذر موجهی از ازدواج خودداری کند ...

- الف) مسؤول پرداخت نصف هزینه‌های متعارف طرف دیگر است. (وکالت- ۸۷)
ب) فقط باید هزینه‌های متعارفی را که نامزد دیگر متحمل شده پرداخت نماید.

(ج) هیچ مسؤولیتی نسبت به هزینه‌های طرف دیگر ندارد.

(د) باید کلیه هزینه‌ها را که طرف دیگر متحمل شده پرداخت نماید.

سؤال ۴- توافق طرفین بر التزام به نامزدی و اسقاط حق رجوع از آن، چه اعتباری دارد؟

(ارشد آزاد - ۹۴)

(الف) غیرنافذ است. (ب) صحیح و لازم‌الاتباع است. (ج) باطل است. (د) غیرقابل استناد است.

سؤال ۵- در صورت امتناع از وصلت منظور توسط هر یک از طرفین در دوران نامزدی، کدام

مورد صحیح است؟ (وکالت - ۹۴)

(الف) مطالبه‌ی خسارت تحت شرایطی مقدور است. (ب) صرف امتناع از وصلت، موجب ضمان است.

(ج) امکان الزام به انعقاد نکاح وجود دارد. (د) امکان مطالبه خسارت وجود ندارد.

سؤال ۶- کدام نظریه در خصوص مبنای الزام به جبران خسارت ناشی از برهم زدن نامزدی، به

حقوق ایران نزدیک‌تر است؟

(دکتری مطالعات زنان - ۹۶)

(الف) مبنای الزام، قرارداد نامزدی است که یکی از طرفین، تعهد برخواسته از آن را نقض نموده است.

(ب) مبنای الزام، سوءاستفاده از حق و تقصیر نامزدی است که بدون علت موجه، نامزدی را برهم زده

و مسبب ورود خسارت به طرف دیگر شده است.

(ج) مبنای الزام، بطلان وعده نکاح است که ایجاب می‌نماید عامل بطلان، خسارت نامزد دیگر را جبران

نماید.

(د) مبنای الزام، ضمان ناشی از عدم ایفای یکجانبه تعهد از ناحیه برهم زننده است.

سؤال ۷- تعیین وجه التزام برای پایبندی طرفین به پیمان نامزدی:

(دکتری مطالعات زنان - ۹۷)

(الف) در فرض رجوع از نامزدی، صرفاً چنانچه وجه التزام ضمن وعده نکاح باشد، قابل مطالبه نیست.

(ب) در فرض رجوع از نامزدی، صرفاً در صورتی که وجه التزام ضمن عقد لازم باشد، قابل مطالبه است.

(ج) تأثیری در جایز بودن وعده نکاح ندارد؛ مگر آنکه به صورت شرط ضمن عقد لازم یا در قالب عقدی

مستقل باشد.

(د) تأثیری در جایز بودن وعده نکاح ندارد؛ هرچند به صورت شرط ضمن عقد لازم یا در قالب عقدی

مستقل باشد.

سؤال ۸- اگر نگین و علی پیمان نامزدی ببندند و نگین بدون عذر موجه نامزدی را به هم بزند،

در این صورت کدام گزینه صحیح است؟

(الف) اگر علی بخشی از مهر را به نگین داده باشد، نمی‌تواند آن را مسترد کند.

(ب) اگر پیش از نکاح بین طرفین نزدیکی رخ داده باشد، نگین مستحق مهرالمثل است.

ج) اگر علی به علت بر هم خوردن غیرموجه نامزدی لطمه روحی خورده باشد، می تواند از نگین خسارت معنوی مطالبه کند.

د) اگر علی در دوران نامزدی کتاب نفیسی به نگین هدیه داده باشد و کتاب بدون تقصیر نگین تلف شود، نگین ضامن قیمت کتاب است.

پاسخنامه

سؤال ۱: گزینه الف صحیح است.

سؤال ۲: گزینه ج صحیح است.

سؤال ۳: گزینه ج صحیح است.

سؤال ۴: گزینه ج صحیح است.

سؤال ۵: گزینه الف صحیح است.

سؤال ۶: گزینه ب صحیح است.

سؤال ۷: گزینه د صحیح است. جایز بودن وعده ازدواج و امکان بر هم زدن آن از احکام آمره قانونی است و امکان التزام طرفین با تعیین وجه التزام ولو در ضمن عقد لازم، منتفی است.

سؤال ۸: گزینه ج صحیح است.

ماده ۱۰۳۶- حذف شده است.

ماده ۱۰۳۷- هر یک از نامزدها می توانند در صورت به هم خوردن وصلت منظور، هدایایی را که به طرف دیگر یا ابوبن او برای وصلت منظور داده است مطالبه کند. اگر عین هدایا موجود نباشد مستحق قیمت هدایایی خواهد بود که عادتاً نگاه داشته می شود، مگر اینکه آن هدایا بدون تقصیر طرف دیگر تلف شده باشد.

نکته ۱- فروض مختلف استرداد هدایای نامزدی:

الف) عین هدیه موجود است ولو اینکه هدیه از اموال مصرف شدنی باشد ← قابل استرداد است.

ب) عین هدیه موجود نیست و هدیه از اموال مصرف شدنی بوده است ← قابل استرداد نیست.

ج) عین هدیه موجود نیست و هدیه از اموالی بوده است که عادتاً نگهداری می شوند ← قیمت هدیه قابل مطالبه است اگر با تقصیر تلف شده باشد.

نکته ۲- این ماده در خصوص هدایایی است که طرفین در دوران نامزدی به یکدیگر می دهند. در این خصوص باید به تفاوت مفهوم نامزدی حقوقی و نامزدی عرفی توجه کرد. منظور از نامزدی حقوقی مدت زمان بین خواستگاری تا انعقاد عقد نکاح است که هنوز علقه‌ی زوجیت ایجاد نشده است؛ لکن عرف به مدت زمان بین عقد نکاح تا دخول (عروسی)، نامزدی می گوید. در صورتی که هدایایی در دوره‌ی نامزدی عرفی داده شود، حکم آن تابع این ماده نیست و قواعد عمومی عقد هبه بر آن حاکم است.

نکته ۳- نامه‌هایی که دو طرف در دوران نامزدی برای یکدیگر فرستاده‌اند، در صورت بقا قابل استرداد

است ولی از بابت تلف آنها نمی‌توان مطالبه‌ی خسارت کرد.^۱

نکته ۴- هدایای مصرف‌شدنی به‌طور قطع بخشیده می‌شود و تلف آنها ضمانی به بار نمی‌آورد.^۲

نکته ۵- شیربها از تعهدات ضمن عقد نکاح است و قبل از عقد نمی‌دهند و عبارت «یا ابوین او» در ماده ۱۰۳۷ قانون مدنی ربطی به شیربها ندارد.^۳

۱- در مورد ماهیت حقوقی هدایای نامزدی کدام‌یک از گزینه‌های زیر تناسب دارد؟

- (الف) این هدایا هبه‌ی معلق است به انعقاد نکاح. (ارشد آزاد- ۸۵)
- (ب) این هدایا هبه‌ی منجز است با تعلیق انفساخ عقد به عدم تحقق نکاح.
- (ج) این هدایا امانت قانونی هستند که در فرض انعقاد نکاح، تبدیل به ملکیت می‌شود.
- (د) این هدایا امانت مالکانه است معلق به انعقاد نکاح.

۲- اگر قرارداد نامزدی منتهی به نکاح نشود، کدام گزینه درباره‌ی استرداد هدایا صحیح است؟ (ارشد خانواده- ۸۹)

- (الف) مرد حق دارد قیمت یکصد کیلوگرم میوه‌ی اهدایی به خانواده‌ی زن را مطالبه کند.
- (ب) مرد حق دارد عین یا قیمت دوچرخه‌ای را که به پدرزن داده است مطالبه نماید.
- (ج) مرد حق ندارد گوشی تلفنی را که به زن داده است مطالبه کند.
- (د) مرد حق دارد قیمت کفشی را که به زن داده است و در حریق منزل از بین رفته است مطالبه کند.
- ۳- اگر هبه بودن حلقه‌ی نامزدی یکی از نامزدها که در قبض وی است، به عنوان شرط نتیجه در ضمن عقد خارج لازم بر نامزد دیگر شرط شده باشد و نامزدی به هم بخورد، کدام مورد در خصوص امکان یا عدم امکان استرداد هبه به وسیله‌ی مشروط علیه صحیح است؟ (قضاوت- ۹۳)

- (الف) شرط باطل است، چون مالکیت نیازمند سببی غیر از شرط است.
- (ب) مشروط‌علیه (واهب) حق استرداد عین موهبه را دارد ولی مشروط‌له حق فسخ قرارداد اصلی را نخواهد داشت.
- (ج) مشروط‌علیه (واهب) حق استرداد عین موهبه را دارد و در این صورت مشروط‌له می‌تواند قرارداد اصلی را فسخ نماید.
- (د) مشروط‌علیه (واهب) حق استرداد عین موهبه را ندارد.

۴- کدام گزینه در صورت برهم‌زدن نامزدی توسط زن، درست است؟

(دکتری مطالعات زنان- ۹۳)

- (الف) مرد می‌تواند از بابت امتناع از وصلت، از زن مطالبه‌ی خسارت کند.

۱- همان، ص ۶۳۹.

۲- همان‌جا.

۳- جعفری لنگرودی، محمدجعفر، حقوق خانواده، چاپ چهارم، تهران، گنج دانش، ۱۳۸۶، ص ۱۲.